

Poliisin oikeus saada potilaan henkilöllisyystietoja selvitettyä rikosta

HAKUSANAT: hoitosuhteen luottamuksellisuus, henkilöllisyys, poliisi, tiedonsaantioikeus, todistamiskielto

1. Johdanto

Poliisin mahdollisuudet selvittää rikoksia edellyttävät riittävää tietojen – mukaan lukien yksilöön liittyvien henkilötietojen – saantia. Potilasta koskevat tiedot ovat yksityiselämän suojan ydinalueella olevia tietoja. Poliisin pyytäessä tällaisia tietoja selvittäessään rikosta on kysymyksessä merkittävien yhteiskunnallisten ja yksityisten intressien konflikti.¹ Poliisin ja terveydenhuollon väliseen tiedonkuluun liittyy myös tosiasiallisesti tulkinnanvaraisuutta ja epäselvyyttä, mihin on haettu ratkaisuja oikeuskäytännössä² sekä antamalla ohjeita³ poliisin ja terveydenhuollon välisestä tietojenvaihdosta.⁴ Tämä asetelma omalta osaltaan kertoo tarpeesta määrittää ne edellytykset, joiden täyttyminen mahdollistaa poliisin ja terveydenhuollon välisen tiedonkulun.

Poliisin oikeudesta saada tietoa tehtäviensä hoitamiseksi säädetään yleissäännöksinä poliisilain (872/2011) 4 luvun 2 ja 3 §:ssä. Poliisin tehtäviin kuuluu poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan muun muassa rikosten ennalta estäminen, pal-

* Helinä Tiura-Virta, HTM, yliopisto-opettaja, väitöskirjatutkija, Itä-Suomen yliopisto – Evgeniya Kurvinen, OTT, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto.

1. Ks. terveydenhuollon salassapitointresseistä ja poliisin tiedonsaanti-intresseistä Arto Kauppi, Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta. WSOYpro 2007.
2. KKO 2011:91; KHO 2018:93 ja KKO 2021:72.
3. Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) viranomaisyhteistyönä laaditussa Ohjeessa terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon 3.2.2020 on ohjeistettu terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudesta ja oikeudesta antaa potilasta koskevia salassa pidettäviä tietoja poliisille, ohje osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162048>. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin (HUS) yhtymähallinto on pian sen jälkeen antanut poliisin ja terveydenhuollon tietojenvaihtoa koskevan oman ohjeensa 2.4.2020, jossa todetaan, että ”HUS:n juristit ja useat lääkärit reagoivat [STM:n] ohjeessa esiintyneisiin tulkintoihin, jonka vuoksi ohjetta ei HUS:ssa voi soveltaa”. Ohjeessa ei kuitenkaan erikseen yksilöidä STM:n ohjeessa ongelmallisiksi koettuja tulkintoja.
4. Rantaeskolan mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja heitä koskevan lainsäädännön käsitys terveystietojen salassapidosta eroaa merkittävästi rikosprosessin toimijoiden käsityksestä. Satu Rantaeskola, Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa. Alma Talent 2021, s. 479.

jastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joihin ryhdytään sen jälkeen, kun esitutkintalain (805/2011, ETL) 3 luvun 3 §:ssä tarkoitettu esitutkintakynnys on ylittynyt.⁵ ETL 3:3.1:n mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinta on ETL:ssa säädetty määrämuotoinen menettely, jossa esitutkintaviranomainen rikosepäilyn johdosta hankkii, järjestää ja tallentaa tietoa sekä siirtää näin hankitun tiedon edelleen toimivaltaiselle viranomaiselle rikosoikeudellisen vastuun ratkaisemiseksi yksittäistapauksessa.⁶ Poliisi saa rikoksen selvittämiseksi tavallisesti tietoja kuulustelemalla tai puhuttamalla henkilöitä ja hankkimalla asiakirjoja.⁷ Tiedonsaantioikeus ja rikoksen selvittämisen yhteydessä tapahtuva tiedonhankinta merkitsevät tietojen saamista poliisin aloitteesta.⁸ Rikoksen selvittämiseen sovelletaan esitutkintalakia⁹, jonka 7 luvussa säädetään rikosten selvittämisen yhteydessä tapahtuvasta kuulustelusta¹⁰ ja alustavista puhutteluista¹¹. Kuulusteluun ja puhutteluihin liittyvät oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) säännöksiin perustuvat todistamiskiellot ovat merkittävä muun muassa potilastietojen saantia rikosten selvittämisessä rajoittava elementti.¹² Todistamiskielloilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädettyjä henkilöitä koskevia oikeuksia ja velvollisuuksia kieltäytyä todistamasta.¹³

5. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilainiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 224/2010 vp, s. 70.
6. Mika Launiala, Esitutkinnan vertikaalinen ja horisontaalinen ulottuvuus. *Edilex* 2009/15, s. 7.
7. Markku Fredman – Janne Kanerva – Matti Tolvanen – Marko Viitanen, *Esitutkinta ja pakkokeinot*. 6. uud. painos. Alma Talent 2020 (Fredman ym.), s. 576.
8. Muiden viranomaisten oma-aloitteinen tietojen antaminen poliisille rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Ks. viranomaisten oma-aloitteisesta tietojen antamisesta rikostorjuntatarkoituksissa Evgeniya Kurvinen – Khatija Ahokas – Åsa Elmerot – Tuomas Hassinen – Merete Havre – Kimmo Kuukasjärvi – Kari Laitinen – Mika Launiala – Kalle Määttä – Kärt Salumaa-Lepik – Meri Sariola – Helinä Tiura-Virta – Tomi Voutilainen, *Oma-aloitteinen tietojen antaminen rikosten torjumiseksi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:39.
9. Esitutkintalain sijasta voidaan rikoksen selvittämisessä yksinkertaisessa ja selvässä asiassa noudattaa sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010, SRML) 1 §:ssä säädettyä menettelyä.
10. Kuulustelu tarkoittaa säädettyä menettelyä, jossa kuulusteltavan henkilön suullisesti antamat tiedot kirjataan tai tallennetaan hänen itsensä hyväksymässä muodossa kuulustelupöytäkirjaan tai ääni- ja kuvatalenteeseen. Fredman ym. 2020, s. 353.
11. Alustava puhuttelu tarkoittaa kuulusteltavan henkilön kanssa käytävää keskustelua, jotta kuulustelu voidaan suorittaa tai jotta voidaan arvioida sitä, tarvitseeko kuulustelua suorittaa lainkaan. Fredman ym. 2020, s. 416.
12. Todistamiskiellojen vaikutukset nostettiin yhdeksi esimerkiksi esitutkintojen viivästyksen syistä eduskunnan oikeusasiamiehen (EOA) selvityksessä. EOA 25.10.2022 Dnro 1510/2021, s. 5.
13. Myös Jämsä käsittelee väitöskirjassaan todistamiskielloja suppeassa merkityksessä. Jurkka Jämsä, *Oikeudelliset todistelunrajoitteet rikosasiassa*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2020, s.

Rikoksesta epäillyn tai rikoksen uhrin henkilöllisyyden selvittämiseksi poliisi voi tarvita tietoja myös henkilöä mahdollisesti hoitavalta tai hoitaneelta terveydenhuollon ammattihenkilöltä. Tällöin poliisin tietopyyntö voi perustua esimerkiksi tutkimuksen yhteydessä saatuun ennakkokäsitykseen henkilölle aiheutuneesta vammasta tai tuntomerkeistä ja siitä, että tämä on hakeutunut johonkin tai tiettyyn terveydenhuollon toimintayksikköön.¹⁴ Henkilöllisyydelle ei ole legaalimääritelmää. Tilanteessa, jossa poliisi pyytää paljastamaan potilaan tai terveydenhuollon toimintayksikössä asioineen henkilön henkilöllisyyden, kysymykseen tulevat lähinnä henkilön sukunimi ja etunimi sekä mahdollisesti myös syntymäaika tai henkilötunnus. Henkilöllisyyden selvittämiseksi ja varmistamiseksi tarvittavien tietojen laajuus voi siis vaihdella asiayhteyden mukaan.¹⁵

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) 17 §:ssä säädetään erikseen terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuudesta, joka ulottuu myös muihin kuin potilasasiakirjoihin sisältyviin tietoihin. Salassapitosäännösten tarkoituksena on edistää luottamuksellisen hoitosuhteen syntymistä potilaan ja terveydenhuollon ammattihenkilön välillä.¹⁶ Salassapidon intressejä ovat myös yksityiselämän suoja ja henkilötietojen suoja. Luottamuksellisuuden ylläpitämisellä on myös koko terveydenhuoltojärjestelmän toimivuutta perusteleva intressi.¹⁷ Potilastietojen antaminen poliisille vaarantaa hoitosuhteen luottamuksellisuutta, johon kuuluu potilaan tai asiakkaan luottamus siihen, että hänen toiselle osapuolelle luovuttamansa tai tämän hänestä muutoin saamat tiedot eivät leviä sivullisille.¹⁸ Luottamuksellisen hoitosuhteen suojan turvaamisen kannalta on merkityksellistä, että pelkästään potilaan henkilöllisyyden paljastamisesta seuraa myös hoitosuhteen ja terveydenhuollon asiakkuuden paljastuminen.

183. Todistamiskiellot voidaan ymmärtää myös laajassa merkityksessä, jolloin niihin luetaan kaikki poikkeamat vapaan todistelun periaatteesta, muun muassa hyödyntämiskiellot. Pasi Pölönen, *Henkilötodistelu rikosprosessissa*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003, s. 182.

14. Ks. Kauppi 2007, s. 323.

15. Kansalaisuusasiaa koskevan valituksen käsittelyn yhteydessä korkein hallinto-oikeus on todennut henkilöllisyyden tarkoittavan henkilön nimeä, syntymäaikaa ja kansalaisuutta. KHO 2004:113.

16. StVM 15/1992 vp (HE 185/1991 laiksi potilaan asemasta ja oikeuksista), s. 1–2; Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi potilaan asemasta ja oikeuksista 185/1991 vp, s. 20 ja Hallituksen esitys Eduskunnalle terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevaksi lainsäädännöksi 33/1994 vp, s. 34.

17. Kauppi 2007, s. 243.

18. Kaarlo Tuori – Toomas Kotkas, *Sosiaalioikeus*. 5. uud. painos. Alma Talent 2016, s. 724–729. Poliisin tiedonsaantioikeuden yleissäännöstä ensi kerran säädettäessä huomioitiin esitöissä nimenomaisesti, että sosiaali- ja terveysviranomaisia ei saa velvoittaa luovuttamaan tietojaan niin yleisesti, että yleisön luottamus näihin viranomaisiin vaarantuisi. Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilainiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 57/1994 vp, s. 66.

Artikkelissa tutkitaan, millä edellytyksillä luottamuksellinen hoitosuhde ei muodostu esteeksi potilaan henkilöllisyyttä koskevien tietojen antamiselle poliisille rikosten selvittämisen yhteydessä. Ensin tarkastellaan hoitosuhteen luottamuksellisuuden suojan ulottuvuutta potilaan henkilöllisyyttä koskeviin tietoihin. Sen jälkeen käsitellään poliisin potilasta koskeviin tietoihin kohdistuvia tiedonsaantioikeuksia rikosta selvitetäessä. Lopuksi syvennytään terveydenhuollon ammattihenkilön todistamiskieltosäännöksen tulkinnallisiin ulottuvuuksiin. Tarkastelun ulkopuolelle rajataan potilaan suostumukseen perustuva tietojen antaminen.¹⁹ Poliisin ja terveydenhuollon välistä tietojenvaihtoa on tutkittu 2000-luvun alussa.²⁰ Kotimaista oikeustieteellistä tutkimusta on 2010-luvulta lähtien ilmestynyt sekä potilastietojen käsittelystä, luovuttamisesta ja tiedonhallinnasta että poliisin tiedonsaantioikeudesta ja todistamiskielloista.²¹ Hoitosuhteen luottamuksellisuuteen ja terveystietojen antamiseen liittyviä teemoja on tutkittu sekä kotimaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa useista eri näkökulmista.²² Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää hoitosuhteen luottamuksellisuuteen liittyvän salassapitoa, tiedonsaantia ja todistamiskieltoa koskevan sääntelyn systematiikkaa ja täydentää siten olemassa olevan tutkimuksen paradigmaa.

19. Potilastietojen antamiseen suostumuksen perusteella liittyy myös itsekriminointisuojaan periaate.
20. Kauppi tutki väitöskirjassaan terveydenhuollon luottamuksellisuuden suojan ja potilaan yksityisyyden suojan suhdetta poliisin potilastietoihin kohdistuviin tiedonhankintavaltuuksiin. Kauppi 2007.
21. Potilastietojen käsittelystä ja luovuttamisesta ks. Irma Pahlman (toim.), Asiakastietojen käsittely, salassapito ja asiakkaan tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Edita Publishing 2010 ja Arto Ylipartanen, Tietosuoja terveydenhuollossa – potilaan asema ja oikeudet henkilötietojen käsittelyssä. Tietosanoma 2010. Potilastietojen käsittelystä suostumusten ja kieltojen kannalta ks. Tomi Voutilainen, Suostumukset ja kiellot sosiaali- ja terveydenhuollon tietojenkäsittelyssä. Edilex 2011/28. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnasta ks. Tomi Voutilainen – Matti Muukkonen, Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan sääntelyn systematiikkaongelmat. Edilex-sarja 2021/35. Poliisin tiedonsaantioikeudesta ks. Tomi Voutilainen, KHO 2021:13 – Viranomaisen tiedonsaantioikeus. Lakimies 3–4/2021, s. 676–687; Helinä Tiura-Virta, Poliisin oikeus saada henkilötietoja muiden viranomaisten rekistereistä – tiedonsaantioikeuksien uusi systematiikka. Defensor Legis 1/2023, s. 110–134. Todistamiskielloista ks. muun muassa Pekka Viljanen, Todistelutoimikunnan mietinnön arviointia. Defensor Legis 2/2013, s. 144–170 ja Jämsä 2020.
22. Hoitosuhteen luottamuksellisuutta ovat tutkineet muun muassa Jean V. McHale, Medical confidentiality and legal privilege. Routledge 2003; Sabine Michalowski, Medical confidentiality and crime. Routledge 2017 osoitteessa <https://doi.org/10.4324/9781315249346> ja E. C. Müller – J. Zimmermann – L. Menzendorf – C. A. Kühne, Medical confidentiality. Gefässchirurgie 25(2) 2020, 129–136 osoitteessa <https://doi.org/10.1007/s00772-020-00623-6>. Ks. myös Jussi Matikkala, Näkökohtia lääkärin salassapitovelvollisuudesta. Lakimies 6/1997, s. 880–902.

2. Hoitosuhteen luottamuksellisuus

2.1. Perusoikeus- ja ihmisoikeussuojan ulottuvuus

Hoitosuhteen luottamuksellisuuden suoja liittyy keskeisesti perustuslain (731/1999) 10 §:ssä, Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18–19/1990)²³ 8 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan²⁴ 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisen yksityiselämän suojan piirissä ovat erityisen arkaluonteiset ja henkilökohtaiset potilastiedot.²⁵ Tässä tulkinnassa ihmisoikeussuoja ulottuu erityisen arkaluonteisiin ja henkilökohtaisiin potilastietoihin eikä yleisesti kaikkiin potilasta koskeviin tietoihin. Toisaalta jää tulkinnanvaraiseksi, kuinka laajalle luottamuksellisen hoitosuhteen suoja tällöin ulottuu.²⁶ Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla tehdyn yleissopimuksen (SopS 24/2010) 10(1) artiklassa määrätään, että jokaisella on oikeus yksityiselämänsä kunnioitukseen terveyttä koskevien tietojen osalta. Euroopan neuvoston 4.4.1997 hyväksymässä selitysmuistiossa ei täsmennetä, mihin kaikkiin yksilöä koskeviin tietoihin suoja ulottuu. Yleissopimuksen 10(2) artiklassa jokaiselle turvattu oikeus saada tietoonsa terveydentilastaan kerätyt tiedot koskee selitysmuistion mukaan kaikkea henkilöstä kerättyä informaatiota, mutta tästä ei ole johdettavissa, että luottamuksellisen hoitosuhteen suoja ulottuisi kaikkiin henkilöstä kerättyihin tietoihin. Selitysmuistion mukaan luottamuksellisen hoitosuhteen suojaan voidaan puuttua epäillyn henkilöllisyyden selvittämiseksi tai tunnistamiseksi.²⁷ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin vaikuttaa jättävän kansallista liikkumavaraa sen suhteen, missä tilanteissa luottamuksellisen hoitosuhteen suojaan puuttuminen on välttämätöntä ja oikeasuhtaisuuden vaatimuksen mukaista.²⁸

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.²⁹ Perustuslakivaliokunnan tulkintakäy-

23. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.

24. Euroopan unionin perusoikeuskirja 26.10.2012. Euroopan unionin virallinen lehti C 326/391.

25. *M.S. v. Sweden*, 27.8.1997, kohta 35.

26. Ks. myös Michalowski 2017, s. 34–37.

27. Explanatory Report to the Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. ETS 164. Oviedo 4 April 1997, s. 10–11.

28. Michalowski 2017, s. 39–40.

29. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 309/1993 vp, s. 52–53.

tännön mukaan terveydentilaa koskevat tiedot ovat arkaluonteisia tietoja, joiden käsittelyn salliminen koskee perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä.³⁰

Viljasen mukaan perusoikeuden ydinalueen tarkka määrittäminen voi olla ongelmallista siitä syystä, että selvästi perusoikeuden ydinalueeseen kuuluvien perusoikeuden ainesosien ja perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle eli perusoikeuden reuna-alueelle sijoittuvien ainesosien välille jää eräänlainen harmaa vyöhyke.³¹ Oikeuskäytännössä on katsottu, että tiedot henkilön terveyden- ja mielentilasta ovat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluvia arkaluonteisia tietoja.³² Tunneperäisiä suhteita, seurustelua ja perhe-elämää koskevat tiedot kuuluvat yksityiselämän suojan ydinalueeseen.³³ Voimakkaita tunnetiloja ja kärsimystä koskevat tiedot kuuluvat selvästi yksityiselämän piiriin ydinalueeseen.³⁴ Vaikka oikeuskäytännön perusteella piirtyy yksityiselämän suojan ydinalue, terveydenhuollossa sillä ei vaikuta olevan merkitystä. Tämä perustuu siihen, että terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuus – jäljempänä alaluvussa 2.2. esitetyin tavoin – ulottuu yhtä lailla sekä asiakkuutta tai hoitosuhdetta koskeviin tietoihin että myös henkilön terveydentilaa koskeviin ja kaikkiin muihinkin hoitosuhteen yhteydessä saatuihin tai hankittuihin tietoihin.

2.2. Salassapitovelvollisuus terveydenhuollossa

Potilaslain 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Lain perusteluissa todetaan, että ennen potilaslain salassapitosääntöksen säätämistä oli ilmennyt salassapitovelvollisuuden sisältöä ja laajuutta koskevia tulkintaongelmia, minkä vuoksi salassapitosääntelyä oli tarpeellista tarkistaa. Potilaslain mukainen salassapitosääntös ulotettiin koskemaan kaikkia potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja eikä ainoastaan arkaluonteisia – esimerkiksi henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia kuvaavia tietoja. Salassapitovelvollisuus on nähty tärkeäksi edellytykseksi luottamuksellisen hoitosuhteen

30. PeVL 51/2021 vp (HE 230/2021 vp laiksi tartuntatautilain väliaikaisesta muuttamisesta), s. 3; PeVL 37/2013 vp (HE 149/2013 vp laeiksi lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, rikosrekisterilain muuttamisesta sekä rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta), s. 2 ja PeVL 9/2002 vp (HE 92/2002 vp laeiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä ja rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta), s. 2.

31. Veli-Pekka Viljanen, Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Alma Talent 2001, s. 244.

32. KHO 2018:112.

33. KKO 2005:82.

34. KKO 2018:81. Sukupuolielämää ja intiimejä yksityisiä tapahtumia koskevat tiedot kuuluvat myös yksityiselämän ydinalueelle. KKO 2010:39.

syntymiselle.³⁵ Potilaslain ensisijaisena tehtävänä oli edistää luottamuksellisen hoitosuhteen syntymistä potilaan ja ammattihenkilön välille.³⁶ Sitä, miksi salassapitovelvollisuus oli tarpeen ulottaa kaikkiin potilasasiakirjoihin sisältyviin tietoihin, ei lain esitöissä ole perusteltu. Korkeimman oikeuden mukaan lääkärin salassapitovelvollisuuden tarkoituksena on säilyttää hoidon ja hoitoon hakeutumisen kannalta tärkeä lääkärin ja potilaan luottamuksellinen suhde, minkä vuoksi salassapitovelvollisuutta on perusteltua tulkita lähtökohtaisesti laajasti.³⁷

Lehtonen on tunnistanut seuraavat luottamuksellisen hoitosuhteen tunnusmerkit: 1) hoitosuhde muodostuu terveydenhuollon ammattihenkilön ja hoidettavan välille, 2) hoitosuhteessa terveydenhuollon ammattihenkilön toiminnan selkeänä tarkoituksena on hoidettavan henkilön terveydentilan selvittäminen, ylläpitäminen taikka parantaminen, sekä 3) hoitosuhteen syntyminen edellyttää yksilöidyn hoidettavan objektiivisesti osoitettavissa olevaa tarvetta saada terveyden- tai sairaanhoidon palveluja. Tilanteessa, jossa yksilöidyn henkilön hoidon tarvetta ei ole objektiivisesti osoitettavissa, terveydenhuollon ammattihenkilölle ei myöskään muodostu hoitosuhteen luottamuksellisuuden turvaavaa salassapitovelvollisuutta.³⁸ Luottamuksellista hoitosuhdetta ei siis muodostu henkilöön, joka muutoin kuin hoidon saamisen tarkoituksessa asioi terveydenhuollon toimintayksikössä.

Potilasasiakirjoista annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (94/2022) säädetään potilasasiakirjoihin merkittävistä tiedoista. Yleisenä vaatimuksena on, että potilasasiakirjoihin tulee merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot (7 §). Oikeuskirjallisuudessa ja laillisuusvalvojen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että salassapitovelvollisuus ulottuu kaikkiin potilasta koskeviin tietoihin ja jo tieto potilassuhteen olemassaolosta tai hoidettavana olemisesta on salassa pidettävä.³⁹ Tämän vuoksi lähtökohtana on, ettei terveydenhuollon ammattihenkilö saa antaa poliisille potilasta koskevia tietoja.⁴⁰

Potilaslain 13 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä

35. HE 185/1991 vp, s. 20–21.

36. StVM 15/1992 vp, s. 1–2.

37. KKO 2011:91.

38. Lasse Lehtonen, Terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuus. Suomalaiset Oikeusjulkaisut SOJ 2003, s. 43–44.

39. Irma Pahlman, Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus, s. 249–262 teoksessa Lasse Lehtonen – Mirva Lohiniva-Kerkelä, – Irma Pahlman, Terveysoikeus. Talentum Media 2015, s. 249, 251, 255; Ylipartanen 2010, s. 70 ja Mirva Lohiniva-Kerkelä, Terveydenhuollon juridiikka. Talentum Media 2007, s. 165. Ks. myös Valtioneuvoston oikeuskansleri 28.12.2009 Dnro OKV/1168/1/2007 ja EOA 19.4.2007 Dnro 1955/4/05.

40. Tomi Voutilainen, Lääkärin salassapitovelvollisuudesta poikkeamisen haasteet. Lääkärilehti 46/2020 osoitteessa <https://www.laakarilehti.fi/pdf/2020/SLL462020-2466.pdf>.

suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Salassapitovelvollisuus koskee siis potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja eikä potilaan hoidon yhteydessä saatuja muita tietoja. Potilaslain salassapitosäännös on soveltamisalaltaan laaja eikä rajaudu yksinomaan terveydenhuollon ammattihenkilöihin. Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu henkilön hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin. Sivullisen asemassa on myös asianomaisessa toimintayksikössä työskentelevä terveydenhuollon ammattihenkilö, joka ei hoida potilasta.⁴¹ Tuomioistuimet ja muut viranomaiset ovat niin ikään sivullisen asemassa. Salassapitovelvollisuus ei siis ole asiayhteydestä tai tilanteesta riippuvainen vaan se rajoittaa yhtä lailla kaikkien sivullisen asemassa olevien tahojen tietojensaantia.

Ammattihenkilölain 17 §:ssä säädetään erikseen salassapitovelvollisuudesta. Sen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon.⁴² Salassapitovelvollisuus on tarkoitettu koskemaan myös sellaisia yksityisen tai perheen salaisuuksia, joita ei merkitä potilasasiakirjaan siihen merkittäviksi kuuluvina salassa pidettävinä tietoina. Säännöksen tarkoituksena on turvata luottamuksellisten hoitosuhteiden syntyminen ja olemassaolo sekä yksityisyyden säilyminen.⁴³ Yksityisen tai perheen salaisuus käsittää paitsi terveydentilaa koskevia tietoja myös muita tietoja, joita terveydenhuollon ammattihenkilölle on uskottu potilaan hoitamista varten. Hoitosuhteessa terveydenhuollon ammattihenkilön tietoon tulee myös sellaisia potilaan olosuhteita koskevia yleisiä tietoja, jotka eivät välittömästi liity hoidettavaan sairauteen. Salaisuutta koskevalla ilmaisulla on haluttu painottaa, että se koskee ainoastaan sellaisia tietoja, jotka eivät yleisesti ole kaikkien tiedossa.⁴⁴ Tämä sinänsä jättää tilaa tilannekohtaiselle harkinnalle. Toisaalta asiayhteydestä riippuu, paljastaako potilaan nimi tai tieto lääkärissä käynnistä samalla jotain potilaan olosuhteista tai terveydentilasta.⁴⁵

41. HE 185/1991 vp, s. 22.

42. Yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 12 §:ssä säädetään erikseen yksityisen terveydenhuollon palvelujen tuottajan palveluksessa olevien sekä muiden sen tehtäviä suorittavien tai sen tiloissa työskentelevien vaitiolovelvollisuudesta. He eivät saa luvatta ilmaista, mitä he asemansa, tehtävänsä tai työnsä vuoksi ovat saaneet tietää toisen terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta taikka häneen kohdistuvista toimenpiteistä tai muista vastaavista seikoista.

43. HE 33/1994 vp, s. 34.

44. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 94/1993 vp, s. 249. Toisaalta oikeuskirjallisuudessa on tulkittu, että hoitosuhteen luottamuksellisuuden suojaa nauttivat hoitosuhteessa annetut tiedot eivätkä mitkä tahansa terveydenhuollon ammattihenkilön tiedossa olevat henkilön tai perheen salaisuudet. Jämsä 2020, s. 188.

45. Kauppi 2007, s. 110 ja Harri Skog, Terveydenhuoltohenkilöstön salassapitovelvollisuus ja potilaan tietosuoja, s. 84–92 teoksessa Vastuu ja oikeusturva terveydenhuollossa. Suomen Laki-

Potilaslain ja ammattihenkilölain salassapitosäännökset ovat erityissäännöksiä suhteessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki tai JulkL) 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa salassapidosta säädettyyn.⁴⁶ Vakiintuneen tulkinnan mukaan jo tieto siitä, että henkilö on ollut terveydenhuollon toimintayksikössä potilaana, on JulkL 24.1 §:n 25 kohdassa tarkoitettu henkilön terveydentilaa tai saamaa terveydenhuollon palvelua koskeva tieto, joka sanotun lainkohdan perusteella on salassa pidettävä.⁴⁷ Salassapito ulotettiin koskemaan kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasta koskevia tietoja, koska jo tieto siitä, että henkilö on sosiaali- tai terveydenhuollon asiakas, saattaa paljastaa arkaluonteisen seikan.⁴⁸ Arkaluonteisen seikan mahdollisen paljastumisen estämiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty ehdottomaan muotoon.

3. Poliisin oikeus saada potilasta koskevia tietoja rikosta selvitetessä

3.1. Poliisin tiedonsaantioikeus rikosta selvitetessä

Poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Poliisin tiedonsaantioikeus muilta viranomaisilta liittyy kaikkiin poliisin lakisääteisiin tehtäviin.⁴⁹ Yksityisten terveydenhuollon palvelujen antajien osalta sovelletaan poliisilain 4 luvun 3 §:ää, jossa säädetään poliisin oikeudesta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä. Poliisilla ei kuitenkaan ole oikeutta saada tietoa, jos tiedon saannille säädetään nimenomaisia rajoituksia muussa laissa. Potilaslain 13 §:n sääntely potilastietojen salassapidosta ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistamiskiellot ovat

miesliiton Kustannus 1983, s. 85. Ks. yksityisen ja perheen salaisuudesta kokoavasti Kauppi 2007, s. 106–112.

46. Julkisuuslakia sovelletaan julkisiin terveydenhuollon viranomaisiin siltä osin kuin viranomaisten asiakirjojen käsittelystä ei ole säädetty erityislainsäädännössä. Voutilainen – Muukkonen 2021, s. 3, 5, 11.

47. KHO 2018:93.

48. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi 30/1998 vp, s. 97.

49. HE 57/1994 vp, s. 66.

tällaisia säännöksiä. Potilaslakia sovelletaan sekä julkisten että yksityisten terveydenhuollon palvelujen antajien järjestäessä tai toteuttaessa terveydenhuoltoa.

Poliisin tietojensaantioikeuteen vaikuttaa merkittävästi se, minkä tehtävänsä yhteydessä poliisi pyytää tietoa. Asiaa voidaan tarkastella *Launialan* kuvaaman esitutkinnan horisontaalisen ja vertikaalisen ulottuvuuden avulla. Horisontaalisessa ulottuvuudessa poliisin muut tehtävät erotetaan esitutkintatehtävistä.⁵⁰ Horisontaalinen raja on tiukka, koska poliisin esitutkintatoimivalta ja siihen liittyvä menettely tulevat kysymykseen vasta, kun käsillä on rikosepäily.⁵¹ Vertikaalinen ulottuvuus kuvaa esitutkinnan asiallista rajaa, eli esitutkinta edellyttää rikokseksi epäiltyä tekoa.⁵² Horisontaalisen ja vertikaalisen ulottuvuuden rajat osoittavat rajat myös poliisin tiedonsaantimahdollisuuksille. Silloin, kun kysymys on poliisin tehtävistä, jotka eivät suoranaisesti kytkeydy rikoksiin, poliisin tiedonsaantioikeus on poliisilain 4 luvun 2 ja 3 §:n yleissäännösten varassa, ellei erityislaissa muuta säädetä.⁵³ Tällöin tiedon antamista nimenomaisesti rajoittava tai sen kieltävä erityissäännös, kuten potilaslain 13 §, estää poliisia saamasta tietoa. Silloin, kun rikosepäilyn kynnyks on ylittynyt ja kysymys on esitutkinnasta, poliisilain 4 luvun 2 ja 3 § voivat oikeuttaa poliisin saamaan myös potilasta koskevia tietoja. Rikosta selvitettyäessä poliisi voi pyytää tietoja suoraan poliisilain tiedonsaantioikeussäännöksen nojalla terveydenhuollon toimijalta, jolloin tiedon pyytäjän on oltava päällystöön kuuluva poliisimies.

Esitutkinnassa poliisi voi hankkia tietoja myös kuulustelemalla ja alustavilla puhutteluilla. Tällöin poliisilain 4 luvun 2 ja 3 §:ää tulkitaan ETL 11:8:n viittaussäännöksen nojalla yleissäännöksenä esitutkintalain 7 luvun säännösten kanssa. Alustavista puhutteluista säädetään ETL 7:20:ssä. Puhutteluita voidaan tehdä esitutkinnan eri vaiheissa, ja yleensä ne edeltävät varsinaisia kuulusteluja.⁵⁴ Poliisi voi puhutella esimerkiksi rikospaikalla läsnä olevia.⁵⁵ Kuulustelu puolestaan on määrämuotoinen menettely, josta säädetään esitutkintalain 7 luvussa. Ilmaisuvollisuuksista kuulustelussa ja niihin liittyvistä rajoituksista säädetään ETL 7:8:ssä (736/2015). ETL 7:8.1:n mukaan todistajan on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. ETL 7:20:n

50. Launiala 2009, s. 8.

51. Launiala 2009, s. 12.

52. Launiala 2009, s. 13. Vertikaaliseen ulottuvuuteen liittyy myös henkilötason ulottuvuus eli asianosaiset. Ks. edellinen viite.

53. Poliisin tiedonsaantioikeus voi perustua eräiden viranomaisten ja yksityisten rekistereiden osalta henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain (616/2019) 16 §:n sääntelyyn, kun kysymys on tekniseen tiedonsiirtotapaan sidotusta tietojensaannista. Ks. poliisin tiedonsaantioikeuksista Tiura-Virta 2023.

54. Fredman ym. 2020, s. 415–416. Puhutteluissa on ETL 7:20:n mukaan noudatettava ETL 7:5.1:n sääntelyä kuulusteltavan kohtelusta.

55. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi 222/2010 vp, s. 199.

mukaan alustavissa puhutteluissa sovelletaan samoja 7:8:n ilmaisuvelvollisuuksia ja -rajoituksia kuin kuulustelussa.

ETL 7:8:ssä säädetään, että jos kuulusteltava todistaja on oikeudenkäymiskaaren nojalla oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta, se pätee myös esitutkintaan.⁵⁶ Samoja todistamiskieltoja sovelletaan, kun poliisi pyytää tietoja PolL 4:2:n tai 4:3:n nojalla tai kun suoritetaan ETL 7:20:ssä tarkoitettua alustavaa puhuttelua.

3.2. Terveydenhuollon ammattihenkilön todistamiskielto tietojensaannin rajoittajana

Lääkärin ja muun terveydenhuollon ammattihenkilön oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:ssä (732/2015) tarkoitetulla todistamiskielolla suojataan hoitosuhteen luottamuksellisuutta.⁵⁷ Sen mukaan lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa todistaa henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen.⁵⁸ Tuomioistuimien voi velvoittaa henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.⁵⁹ OK 17:22:ssä säädetään vastaavasti todistamiskiellosta niiden henkilöiden osalta,

56. ETL 7:8:ssä viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14 §:n, 16–21 §:n ja 22 §:n 1 ja 2 momentissa säädettyihin oikeuksiin tai velvollisuuksiin kieltäytyä todistamasta.

57. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 46/2014 vp, s. 70.

58. Ruotsissa sääntely jättää vähemmän tulkinnanvaraa ja todistamiskielto väistyy silloinkin, kun kyse on lievemmistä rikoksista. Ruotsin oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalk 1942:740, RB) 36 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan muun muassa lääkäriä, hammaslääkäriä, kättilöä, sairaanhoitajaa, psykologia, psykoterapeuttia, sosiaalipalvelulain (socialtjänstlagen 2001:453) mukaisia perheneuvojia ja heidän avustajiaan voidaan kuulustella todistajana jostakin, joka on uskottu heille heidän harjoittaessaan ammattiaan tai jonka he ovat saaneet tietää sen yhteydessä, vain, jos se on lain mukaan sallittua tai jos henkilö, jonka hyväksi salassapitovelvollisuutta sovelletaan, suostuu siihen. RB 36:5.4:n mukaan heillä kuitenkin on todistamisvelvollisuus, kun kyse on rikoksista alle 18-vuotiaita kohtaan tai naisen ympärileikkauskieltoa vastaan tai rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin vuosi vankeutta, tai yrityksestä tehdä rikos, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin 2 vuotta vankeutta, tai yrityksestä tehdä rikos, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin 1 vuosi vankeutta, jos tekoon liittyy yritys levittää tartuntatautilain (smittskyddslag 2004:168) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettua yleisvaarallista tautia.

59. Tapauksessa KKO 2011:91 lääkäriä ja muuta hoitohenkilökuntaa oli voitu velvoittaa oikeudessa ja esitutkinnassa todistamaan potilaasta, koska kysymys oli rikoksesta, josta voitiin tuomita kymmenen vuoden vankeusrangaistukseen.

jotka toimivat muun muassa terveydenhuollon ammattihenkilöiden apuna tai palveluksessa.⁶⁰

Todistamiskiellosta poikkeamisen mahdollisuus viittaa siihen, että hoitosuhteen luottamuksellisuus ei ole ehdoton, kaikissa olosuhteissa vallitseva ja muiden intressien edelle asetettava periaate.⁶¹ Lain esitöiden mukaan todistamiskiellon piirissä ovat arkaluonteiset terveydentilaa koskevat tiedot sekä muut arkaluonteisiksi luokiteltavat tiedot. Lähtökohtana on myös, että todistamiskiellon piiriin kuuluvat sellaiset tiedot, joiden paljastaminen on henkilölle tai hänen perheelleen vahingollista.⁶² Lain esitöissä ei määritellä arkaluonteisiksi luokiteltavia tietoja, mikä saattaa johtua osin siitä, että arkaluonteisiksi luokiteltavat tiedot vaihtelevat henkilön ja tilanteen mukaan.⁶³ Potilaan luottamuksensuojan kannalta on kuitenkin tärkeä määrittää, kuuluvatko potilaan henkilöllisyyttä koskevat tiedot todistamiskiellon piiriin.⁶⁴

Korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan KHO 2018:93 arvioinut tilannetta, jossa sairaalassa potilaana olleelta henkilöltä on takavarikoitu huumausaineita ja poliisilaitos oli esittänyt pyynnön saada tietoa potilaan henkilöllisyydestä. Korkeimman hallinto-oikeuden tulkinnan mukaan tieto henkilön olemisesta potilaana terveydenhuollon toimintayksikössä on JulKL 24.1 §:n 25 kohdan perusteella salassa pidettävä, vaikka asiakirjasta, johon tällainen tieto sisältyi, ei ilmennyt, onko henkilö, jolta huumausaineet on takavarikoitu, ollut sairaalassa potilaana vai muussa tarkoituksessa. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan tämä tieto kuului myös terveydenhuollon ammattihenkilön ja hänen palveluksessaan tai muuten hänen apunaan toimivan henkilön oikeudenkäymiskaaren mukaisen todistamiskiellon piiriin. Tämän vuoksi poliisilaitoksella ei ollut oikeutta saada sairaanhoitopiiriltä huumausaineiden takavarikointia koskevaan asiakirjaan sisältyvää tietoa potilaan henkilöllisyydestä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun perusteluista käy ilmi, että henkilöllisyystieto on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14.1 §:ssä tarkoitettu henkilön terveydentilaa koskeva arkaluonteinen tieto. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan henkilön yksityisyyden suojan toteutumisen kannalta on olennaista, että tieto henkilön hoitosuhteesta terveydenhuollon toimintayksikköön jää hänen niin halutessaan luottamukselliseksi. Tällaisen tiedon luottamukselliseksi jääminen on lisäksi keskeinen tekijä koko terveydenhuoltojärjestelmän yleisiä

60. Ratkaisussa KHO 2018:93 oli kysymys sairaanhoitopiirille työskennelleen yksityisen vartiointiliikkeen vartijasta, johon sovellettiin OK 17:22:ssä säädettyä todistamiskieltoa.

61. Ks. hoitosuhteen luottamuksellisuutta koskevaa pohdintaa Michalowski 2017, s. 20–21.

62. HE 46/2014 vp, s. 71.

63. Jaakko Rautio – Dan Frände, Todistelu: oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. 2. uud. painos. Edita Publishing 2020, s. 37.

64. Ks. luottamukselliseen hoitosuhteeseen puuttumisen seurauksista Michael H. Kottow, Medical confidentiality: an intransigent and absolute obligation. *Journal of Medical Ethics* 12(3) 1986, s. 117–122 osoitteessa <http://dx.doi.org/10.1136/jme.12.3.117>.

toimintaedellytyksiä ajatellen. Korkein hallinto-oikeus on rinnastanut henkilöllisyystiedon henkilön terveydentilaa koskevaan arkaluonteiseen tietoon. Ratkaisun perusteluissa ei kuitenkaan otettu kantaa siihen, millä tavalla henkilöllisyystiedon paljastaminen poliisille muun kuin törkeän rikoksen selvittämiseksi loukkaa hoitosuhteen luottamuksellisuutta tai potilaana olleen henkilön yksityiselämän suojaa taikka horjuttaa yleistä luottamusta terveydenhuoltojärjestelmään.⁶⁵ Avoimen intressipunninnan puuttuminen jättää tilaa tulkinnanvaraisuudelle.

ETL 7:8.2 on nykyisellään johdonmukainen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistamiskieltojen kanssa.⁶⁶ Siinä säädetään tilanteista, joissa todistajan on kuitenkin todistettava sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään oikeudesta tai velvollisuudesta kieltäytyä todistamisesta. Tällainen tilanne on ensinnäkin silloin, kun henkilö, jonka hyväksi salassapito on säädetty, suostuu todistamiseen. Toinen tilanne on, että tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, taikka tällaisen rikoksen yritys tai osallisuus siihen ja että tuomioistuin voisi tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä velvoittaa todistamaan muun muassa OK 17:14.2:n nojalla.⁶⁷

Poliisin tietojensaannin kannalta on huomionarvoista, että todistamiskiellon alaisen tiedon muoto ei ole ratkaiseva vaan sisältö eli asiallinen laatu. Todistuskeinoneutraalisuuden periaatteen mukaan todistamiskiellon alaisesta asiasta ei saa todistaa millään todistamiskeinolla. Todistamiskielto määräytyy siis tiedon asiallisen laadun perusteella eikä sen perusteella, sisältyykö tieto asiakirjaan.⁶⁸ Todistamiskieltoa ei toisin sanoen voida kiertää esimerkiksi siten, että potilasta koskeva tieto olisi muualla kuin varsinaisessa potilasasiakirjassa.⁶⁹

65. Paljastettavan tiedon laadulla on kuitenkin merkitystä arvioitaessa sitä, horjuttaako tietojen paljastaminen yleistä luottamusta terveydenhuoltojärjestelmään. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on ratkaisussaan Z. v. Finland (25.2.1997) katsonut, että lääkäreiden velvoittaminen todistamaan törkeitä rikoksia koskeneessa asiassa ei ollut rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa. Lääkäreiden kuulemisella oli pyritty saamaan selvitystä yksinomaan siitä, milloin X oli saanut tietää HIV-tartunnastaan tai hänellä oli ollut syytä sitä epäillä. Kun otetaan huomioon tiedonsaajien salassapitovelvollisuus, EIT ei ollut vakuuttunut siitä, että todistamiseen velvoittaminen oli todennäköisesti estänyt potentiaalisia tai aktuaalisia HIV:n kantajia hakeutumasta testeihin ja hoitoon.

66. Ennen ETL 7:8:n uudistusta todistamiskieltojen vaikutukset tietojen saantiin esitutkinnassa olivat erittäin tulkinnanvaraiset. Ks. aiheesta Pekka Viljanen, *Todistaako vai ei – kuka päättää?* Defensor Legis 5/2012, s. 620–638, 633–637.

67. Ks. tapaus KHO 2010:42, jossa poliisilla oli oikeus saada murharikostutkintaa varten Kansaneläkelaitokselta yksilöityjen henkilöiden lääkeostoja koskevat tiedot. Ks. myös tapaus Itä-Suomen HAO 12.10.2015 t. 15/0318/4, jossa keskusrikospoliisi (KRP) oli pyytänyt Kansaneläkelaitokselta kadonnutta henkilöä ja hänen kahta perheenjäsentään koskevia tietoja henkirikoksen esitutkintaa varten. KRP oikeutettiin poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla saamaan pyydettyjä tietoja.

68. HE 46/2014 vp, s. 63.

69. Todistamiskieltoihin liittyvä problematiikka nostaa esiin myös systemaattisia ongelmia. Tällainen on julkisuuslain, oikeudenkäymiskaaren ja potilaslain asiakirjojen käsitteet konkreettisesti soveltamistilanteissa. Todistamiskieltojen osalta mahdollinen tulkinnallinen ristiriita on

Poliisin keinoinhin saada tietoja terveydenhuollon toimijoilta rikostutkinnassa voi kuulua myös pakkokeinoja⁷⁰, kuten takavarikko⁷¹ (PKL 7 luku) ja etsintä⁷² (PKL 8 luku). Poliisilain 4 luvun 2 tai 3 §:n tiedonsaantioikeus koskee ainoastaan tietoa, ei esimerkiksi tiettyä asiakirjaa. Takavarikolla puolestaan poliisi voi saada haltuunsa tietyn asiakirjan. Pakkokeinoja käyttämällä ei kuitenkaan voida ohittaa todistamiskieltoja. PKL 7:3.1:n mukaan sellaista kohdetta ei saa takavarikoida, joka sisältää tietoa, josta voi tai pitää oikeudenkäymiskaaren nojalla kieltäytyä todistamasta. Myös takavarikko on kuitenkin todistamiskielloista huolimatta mahdollinen rikosta selvitetäessä tilanteessa, jossa syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta (PKL 7:3.3). ETL 7:8.3:n mukaan todistaja on velvollinen myös esittämään muun muassa hallussaan olevan, esitutinnan kannalta merkityksellisen asiakirjan, jos se voitaisiin PKL 7:1:n mukaan takavarikoida eikä takavarikoimiselle ole PKL 7:3:ssä säädettyä estettä.

Tapauksessa KKO 2021:72 oli kysymys siitä, että poliisi oli kohdistanut mielenterveyspalveluita tarjoavan yrityksen tuotantopalvelimeen epäillyn tietomurron perusteella erityisen laite-etsinnän, jonka yhteydessä yrityksen asiakastietokannasta eroteltiin teknisesti siihen sisältyvien henkilöiden nimet, henkilötunnukset ja yhteystiedot. KKO piti aineistoa OK 17:14:n todistamiskiellon piiriin kuuluvana, eikä sitä saanut takavarikoida, koska aineiston sisältämät henkilötiedot paljastivat henkilöiden kuuluvan mielenterveyspalveluiden piiriin ja olivat siten henkilön terveydentilaa koskevia arkaluonteisia henkilötietoja.

poistettu todistuskeinoneutraalisuuden periaatteen avulla. Estettä ei olisi sille, että lainsäätäjää de lege ferenda arvioisi uudelleen julkisuus- ja potilaslain sääntelyssä omaksuttua asiakirjan ja potilasasiakirjan käsitteiden ympärille perustettua julkisuus- ja salassapitosääntelyä siten, että se koskisi tietoa ilman sidontaa ”asiakirjaan” tai ”potilasasiakirjaan”.

70. Pakkokeinot ovat rikosten selvittämisen yhteydessä käytettäviä pakkovallan keinoja, joilla voidaan kaikissa rikosprosessin vaiheissa puuttua yksilön oikeuksiin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja saattamiseksi aineellisesti oikeaan tulokseen. Fredman ym. 2020, s. 679–680.
71. PKL 7:1:n mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, tai jos se on rikoksella joltakulta viety tai jos se tuomitaan menetetyksi. Takavarikko voi koskea myös dataa eli tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla. Takavarikoinnin rajoitukset ja rajoitusten poikkeukset ovat samansisältöiset kuin ETL 7:8:n rajoitukset ja niiden poikkeukset.
72. PKL 8:1:ssä säädettyistä etsinnän lajeista erityinen kotietsintä (3 mom.) tarkoittaa etsintää tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei PKL 7:3:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Todistamiskiellon suojaamiseksi säädetään etsintävaltuutetusta, joka on määrättävä erityistä kotietsintää varten huolehtimaan siitä, että takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon (PKL 8:6–11).

Henkilöiltä ei ollut myöskään saatu suostumusta, eikä kysymys ollut rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Tietojen asiallinen laatu on ratkaiseva sen kannalta, voiko poliisi saada tietoja rikosten selvittämiseksi kuulustelemalla, puhuttamalla tai takavarikoimalla vai koskeeko niitä todistamiskielto. Näin ollen poliisin mahdollisuus saada potilasta koskevia tietoja ilman potilaan suostumusta selvittäessä lievempiä rikoksia kuin niitä, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, riippuu siitä, mitkä tiedot tulkitaan OK 17:14:n tarkoittamaksi terveydentilaa koskevaksi arkaluonteiseksi tiedoksi tai muuksi henkilön tai perheen salaisuudeksi.

4. Terveydentilaa koskeva arkaluonteinen tieto tai muu henkilön tai perheen salaisuus

Voimassa olevaa OK 17:14:ää edeltäneen OK 17:23:n (571/1948, kumottu) 3 kohdan sanamuoto kuului: ”Todistaa ei saa lääkäri, apteekkari tai kättilö tahi heidän apulaisensa siitä, mitä he asemansa perusteella ovat saaneet tietää ja mitä asian laadun vuoksi on salassa pidettävä, ellei se, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty, todistamiseen suostu.” Säännöksen tulkittiin tarkoittavan sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen olisi asianosaiselle vahingollista.⁷³ Vuodesta 2016 lähtien voimassa ollut sanamuoto ”terveydentilaa koskeva arkaluonteinen tieto tai muu henkilön tai perheen salaisuus” selvästi rajaa todistamiskiellon asiallista soveltamisalaa entiseen verrattuna.⁷⁴ Lakivaliokunnan mukaan todistamiskiellon osalta on arvioitava oikeudenkäyntiin liittyvän näytön saannin tarvetta suhteessa yksityiselämään. Sen mukaan todistamiskieltoa ei tullut laajentaa ehdotettua laajemmin kysymyksiin, joissa ei ole painavaa intressiä rajoittaa todistelua.⁷⁵

Valiokunnan kannanotot soveltuvat todistamiskieltoihin myös esitutkinnan yhteydessä, koska esitutkinnassa kerätään näyttöä oikeudenkäyntiä varten. Lakimuutosta koskeneessa hallituksen esityksessä todettiin, että OK 17:14:n säännöksellä tarkoitetaan edelleen asianosaiselle vahingollisia tietoja. Potilaan omaan

73. Ks. KKO 2011:91, kohta 5.

74. Näin myös Fredman ym. 2020, s. 932. Samalla on huomattava, että uudella säännöksellä laajennettiin soveltamisala koskemaan kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä, kun se aiemmin koski vain lääkäriä, kättilöä, apteekkaria ja heidän apulaisiaan. Rautio – Frände 2020, s.136–137.

75. LaVM 19/2014 vp (HE 46/2014 vp oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi), s. 14. Perustuslakivaliokunta ei lausunut todistamiskielloista OK 17 luvun uudistuksen yhteydessä. Ks. PeVL 39/2014 vp (HE 46/2014 vp oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi).

näkökulmaan on tiedon laatua arvioitaessa kiinnitettävä erityistä huomiota, koska aina ei ole selvää, millaisen tiedon paljastuminen voidaan yleisesti katsoa haitalliseksi ja millaisen tiedon paljastumista potilas pitäisi itselleen haitalliseksi.⁷⁶ Tietojen arkaluonteisuutta tulee arvioida sen kannalta, millaisia kielteisiä vaikutuksia tietojen julkistamisella olisi muun muassa asianosaisen yksityis- ja perhe-elämälle, sosiaalisille oloille ja työelämälle.⁷⁷ Haitallisella vaikutuksella ei tässä yhteydessä tarkoiteta pelkästään sellaista haittavaikutusta, että tieto saattaisi toimia näyttönä henkilön syyllisyydestä, koska näytön kerääminen on esitutinnan tiedonhankinnan tarkoitus. OK 17:14:ssä tarkoitettu muu salaisuus voi esitöiden mukaan koskea esimerkiksi perheenjäsenten terveydentilaan, yksityiselämään tai sosiaali- tai lapsenhuoltoon liittyviä tai muita arkaluonteisia seikkoja.⁷⁸ Henkilötietojen suojaa koskevasta sääntelystä ei puolestaan voida johtaa todistamiskiellon tarkoittaman arkaluonteisen tiedon sisältöä.⁷⁹

OK 17:14:n tarkoittama terveydentilaa koskeva arkaluonteinen tieto tai muu henkilön tai perheen salaisuus ei ole johdettavissa pelkästään potilaslain tarkoitamista potilasasiakirjaan sisältyvistä tiedoista. Siten myöskään voimassa olevan todistamiskiellotosäännöksen sanamuodon valossa ei todistamiskiellon laajuutta voida tulkita yksinomaan sen perusteella, miten potilaslain salassapitosäännöstä ja luottamuksellisen hoitosuhteen ulottuvuutta on vakiintuneesti tulkittu. Kuten edellä on todettu, vakiintuneen tulkinnan mukaan pelkkä tieto asiakkuudesta terveydenhuollon toimintayksikössä on salassa pidettävä ja luottamuksellisen hoitosuhteen suojaama. Todistamiskiellon osalta nykysääntelyn sanamuodon ja esitöissä lausutun valossa tulisi tapauskohtaisesti arvioida, onko poliisin pyytämä potilaan henkilöllisyyttä koskeva tieto OK 17:14:n tarkoittamalla tavalla terveyttä koskeva arkaluonteinen tieto, jonka antaminen poliisille aiheuttaisi henkilölle haittaa. Sanamuodon mukaisen tulkinnan ja lainsäätäjän tahdon tulisi ohjata sääntelyn tulkintaa etenkin rikosprosessissa, jolta edellytetään oikeusvarmuutta

76. HE 46/2014 vp, s. 71.

77. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 13/2006 vp, s. 41.

78. HE 46/2014 vp, s. 71.

79. Henkilötietolaissa (523/1999, kumottu) säädettiin arkaluonteisten tietojen käsitteestä. Käsitteen sisältö ei kuitenkaan vastannut oikeudenkäymiskaareissa tarkoitettua arkaluonteisen tiedon käsitettä vaan oli laajempi. Voimassa olevan – henkilötietojen käsittelyyn rikosprosessissa sovellettavan – henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki) 11 §:ssä määritellään arkaluonteisten tietojen sijaan erityiset henkilötietoryhmät, joka on suppeampi kuin arkaluonteisen tiedon käsite. Kumotun henkilötietolain 11 §:ssä arkaluonteisella tiedolla tarkoitettiin henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rotua tai etnistä alkuperää, henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista, rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta, henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia, henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä taikka henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

ja ennustettavuutta.⁸⁰ Näin ollen lainkäyttäjän tulkinta ei saa olla liian supistava muttei myöskään laajentava.

Alempien oikeusasteiden käytännössä on jo piirteitä OK 17:14:n nykyisen sanamuodon ja lainsäätäjän tahdon edellyttämästä lähestymistavasta. Ensinnäkin lainvoimaisessa tapauksessa 1.9.2016 t. 888 Turun hovioikeus päätti, että rikoksesta epäillyn hammaslääkärin laskuissa olleet potilasta koskevat tiedot eivät kuuluneet todistamiskiellon piiriin ja että siten poliisi sai takavarikoida ne. Tuomioistuimien totesi muun muassa, että aineistossa ei ollut ”arkaluonteisia pidettäviä henkilön terveydentilatietoja laajemmin sisältäviä kuvauksia”.⁸¹

Toisessa lainvoimaisessa tapauksessa 21.6.2021 t. 846 Helsingin hovioikeus katsoi, että terveydenhoitajalla ei ollut oikeutta kieltäytyä todistamasta esitutkinnassa – todistus koski kahden asiakkaan välistä neuvolan tiloissa tapahtuneeksi epäiltyä rikosta. Hovioikeuden mukaan tapauksessa kysymys ei ollut OK 17:14:n tarkoittamasta potilaan terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta. Hovioikeus totesi edelleen, että vaikka potilaan henkilöllisyyttä pidetään vakiintuneesti terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvana tietona, ”todistamiskiellon laajuutta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että terveydentilaa koskevista tiedoistakin vain arkaluonteiset tiedot kuuluvat sen piiriin”. Se seikka, että henkilöllä oli neuvolaan tuotava lapsi, ei hovioikeuden mukaan niin ikään ollut OK 17:14:ssä tarkoitettu muu perheen salaisuus.⁸²

Molemmissa hovioikeuksien tapauksissa erotetaan varsinaiset terveyttä koskevat arkaluonteiset tiedot ja muu henkilön tai perheen salaisuus tavanomaisista tiedoista, kuten hammaslääkärin tai neuvolan asiakkaan henkilöllisyystiedosta. Tapauksissa on siis arvioitu tiedon todellista asiallista laatua sen sijaan, että luokiteltaisiin kategorisesti asiakkaan henkilöllisyystiedot hoitosuhteen luottamuksellisuuden piiriin sen vuoksi, että tiedot liittyvät terveydenhuollon toiminnan yhteydessä havaittuihin seikkoihin. Lisäksi voidaan olettaa, että tieto henkilön asiakkuudesta hammaslääkärissä tai neuvolassa lapsen vanhempana ei tosiasiallisesti aiheuta hänelle haittaa yksityiselämän suojan näkökulmasta tarkasteltuna. Hovioikeuden ratkaisuisissa noudatetaan voimassa olevan OK 17:14:n sanamuodon mukaista tulkintaa. Tapauskohtaisesti tulisi ottaa huomioon myös rikoksen selvittämisintressi ja rikoksen uhrin oikeudet.

OK 17:14:n todistamiskieltosäännöksessä tarkoitettua arkaluonteisuutta ei voida suoraan arvioida henkilötietojen suojaa koskevassa sääntelyssä omaksutujen arkaluonteisen tiedon kriteerien mukaan, vaikkakin rikosasioiden tieto-

80. Pölönen 2003, s. 195–196. Lainvalmisteluaineiston ilmentämä lainsäätäjän tarkoitus tulee pääsäännön mukaan ottaa oikeudellisessa argumentaatiossa huomioon siten, että lakitekstilille annetaan sellainen tulkinta, joka vastaa lainsäätäjän tahtoa. Seppo Laakso, Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampereen yliopisto 2012, s. 302–304.

81. Turun HO 1.9.2016 t. 888.

82. Helsingin HO 21.6.2021 t. 846.

suojalakia on noudatettava henkilötietojen käsittelyn yleislakina esitutkinnassa ja muussa rikosprosessissa. OK:n todistamiskieltopykälän vanhaan sanamuotoon perustuneen oikeuskäytännössä vakiintuneen kategorisen tulkinnan sijaan todistamiskiellon muodostavaa terveyttä koskevan tiedon arkaluonteisuutta ja henkilön tai perheen salaisuutta on arvioitava sen nykyisen sanamuodon mukaisesti tiedon todellisen luonteen kannalta sekä niiden haittojen kannalta, joita tietojen ilmaiseminen mahdollisesti aiheuttaa henkilölle. Jos tieto ei täytä terveyteen liittyvän arkaluonteisen tiedon tai henkilön tai perheen salaisuuden kriteereitä, sitä ei koske OK 17:14:n todistamiskielto.

5. Johtopäätökset

Artikkelissa on tutkittu, millä edellytyksillä luottamuksellinen hoitosuhde ei muodostu esteeksi antaa potilaan henkilöllisyyttä koskevia tietoja poliisille rikosten selvittämisen yhteydessä. Luottamuksellisen hoitosuhteen suojan ulottuvuutta potilaan henkilöllisyyttä koskeviin tietoihin on arvioitu salassapitosäännösten ja todistamiskiellon näkökulmasta. Käytännössä on vakiintunut tulkinta, jonka mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuuden ohella myös todistamiskielto ulottuu kaikkiin potilasta koskeviin tietoihin ja jo tieto potilassuhteen olemassaolosta tai hoidettavana olemisesta on salassa pidettävä. Tutkimuksessa esitetään, että luottamuksellista hoitosuhdetta ei muodostu henkilöön, joka muutoin kuin hoidon saamisen tarkoituksessa asioi terveydenhuollon toimintayksikössä. Tulkinta ei kuitenkaan ole yhteensopiva korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2018:93 esitetyn tulkinnan kanssa. Sen mukaan tieto potilaan olemisesta terveydenhuollon toimintayksikössä on salassa pidettävä, vaikka asiakirjasta, johon tällainen tieto sisältyy, ei ilmene, onko henkilö ollut sairaalassa potilaana vai muussa tarkoituksessa.

Luottamuksellisen hoitosuhteen suoja väistyy silloin, kun poliisi pyytää tarpeellisia tietoja tutkiessaan rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Sen sijaan poliisin mahdollisuus saada potilasta koskevia tietoja terveydenhuollon ammattihenkilöltä muuta kuin törkeää rikosta selvitetessä ja ilman asianomaisen henkilön suostumusta riippuu viime kädessä OK 17:14:ssä säädetyn todistamiskiellon terveyttä koskevan arkaluonteisen tiedon tai henkilön tai perheen salaisuuden käsitteen tulkinnasta. Tutkimuksen mukaan tämän käsitteen ja siten todistamiskiellon soveltumista on arvioitava sanamuodon mukaisen tiedon laadun kannalta ja lainsäätäjän tahdon mukaisesti henkilölle aiheutuvan haitan kannalta.

Tutkimuksen perusteella todistamiskiellon soveltuvuuden arvioinnissa tulisi lähteä siitä, että henkilön yhteys – esimerkiksi asiakkuus tai käynti – tervey-

denhuollon toimintayksikköön ei automaattisesti tarkoita sitä, että kaikki häntä koskevat kyseiseen yhteyteen liittyvät tiedot kuuluisivat kategorisesti luottamuksellisen hoitosuhteen suojan piiriin eikä niistä siten saisi todistaa. Tiedon laatua tulisi aina arvioida todistamiskiellösäännöksen sanamuodon mukaisesti. Pelkkä henkilöllisyystieto ei ole terveyttä koskeva eikä arkaluonteinen tieto, ellei siihen asiayhteyden vuoksi voida yhdistää jotakin terveyteen liittyvää arkaluonteista tai salaista tietoa. Tiedon antaminen poliisille rikoksen selvittämiseksi esimerkiksi yleisen sairaalan, terveyskeskuksen, hammaslääkärin tai neuvolan asiakkaan henkilöllisyydestä ilman tietoa asiakkuuden laadusta tai terveystiedoista ei yksityiselämän suojan näkökulmasta arvioituna oletettavasti aiheuta henkilölle haittaa. Sen sijaan se voi vaikuttaa henkilön halukkuuteen hakeutua hoitoon ja siten mahdollisuuteen saada tarvitsemaansa hoitoa, mille ei kuitenkaan voida antaa ratkaisevaa merkitystä tiedon arkaluonteisuutta koskevassa arvioinnissa. Tilanteessa, jossa terveydenhuollon toimintayksikön toimialasta tai nimestä taikka muusta pelkästään asiakkuudesta pääteltävästä seikasta voidaan saada tietoja henkilön terveydentilasta, henkilöllisyystietokin on arkaluonteinen tieto.

Hoitosuhteen luottamuksellisuus on terveydenhuollon keskeinen periaate. Poliisin tulisi kuitenkin voida saada mitä tahansa rikosta selvittäessään potilaan henkilöllisyyttä koskeva tieto hoitosuhteen luottamuksellisuuden suojan estämättä, kun tapauskohtaisen arvioinnin jälkeen voidaan – lain sanamuotoa ja lainsäätäjän tahtoa noudattaen – tulkita, että kyseinen henkilöllisyyttä koskeva tieto ei ole suoraan eikä asiayhteytensä kautta OK 17:14:n tarkoittamalla tavalla terveyttä koskeva arkaluonteinen tieto eikä muu henkilön tai perheen salaisuus. Kaikissa tilanteissa, joissa poliisi pyytää tietoa, sen velvollisuus on perustella pyyntönsä ja tiedon tarpeellisuus tilanteen vaatimassa laajuudessa, jotta terveydenhuollon ammattihenkilö kykenee tekemään harkinnan tiedon antamisesta. Poliisin mahdollisuuksiin saada potilaan henkilöllisyyttä koskeva tieto takavarikoidusta asiakirjasta soveltuvat samat todistamiskielloa koskevat tulkinnat kuin tietojen saantiin pyytämällä, puhuttamalla ja kuulustelemalla. Hoitosuhteen luottamuksellisuuden suojan ulottuvuutta muussa kuin rikosten selvittämistarkoituksessa tulisi vielä tutkia lisää, sillä tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia ei voida yleistää muihin kuin poliisia ja rikoksen selvittämistä koskeviin tilanteisiin.

The right of the police to have information on a patient's identity for crime investigation

HELINÄ TIURA-VIRTA, M.Sc. (Admin.), University Teacher, University of Eastern Finland –
EVGENIYA KURVINEN, LL.D., Project Researcher, University of Eastern Finland

The research concerns situations in which medical confidentiality does not prevent disclosure of information on a patient's identity to the police in a context of crime investigation. The analysis considers the scope of medical confidentiality in relation to information on a patient's identity as well as legal provisions on secrecy and obligation to refuse to testify.

The possibility for the police to have information from a healthcare professional without the patient's consent and for other investigations than those concerning very serious crimes depends on the interpretation of the concept provided in chapter 17, section 14 of the Code of Judicial Procedure (4/1734). This concept is "a sensitive matter relating to the health of a person or his or her family or regarding another personal or family secret". The research shows that the obligation to refuse to testify should be interpreted in accordance with the wording of this concept and the will of the legislature. Thus, the real nature of the information requested by the police and possible harm to a person affected by the information disclosure should guide the interpretation. Mere identity information is not a sensitive matter related to health or a secret unless the context links it to such matters.

Therefore, notwithstanding medical confidentiality, the police investigating any crime have to have information on a patient's identity, where, after a case-by-case assessment, it may be interpreted, in accordance with the wording of the law and the will of the legislature, that the information concerning the identity does not constitute, directly or by its context, a sensitive matter relating to the health of a person or his or her family or regarding another personal or family secret.